

Spolufinancované ES

Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka:
Európa investujúca do vidieckych oblastí

Cesta k trvalej udržateľnosti rozvoja vidieka vedie cez správne informácie, plánovanie a riadenie

Autor: Ing. Andrea Hradiská a kol.

Grafická úprava a recenzie: CPK Levoča

Rok: 2011

Rozsah strán: 54 strán

Náklad: 1000 ks

Nepredajné

Obsah

Zoznam symbolov a skratiek		2
Úvod		3
1. ČASŤ	Politika rozvoja vidieka	4
1.1	Politika rozvoja vidieka v skratke	4
1.2	Inštitúcie a nástroje podporujúce rozvoj vidieka	5
1.3	Vývoj spoločnej pôdohospodárskej politiky (SPP)	9
1.4	Súčasná politika rozvoja vidieka v EÚ	11
1.5	Uplatnenie politiky rozvoja vidieka na Slovensku	13
1.6	Prístupy k rozvoju vidieka	17
1.7	LEADER „včera“ a „dnes“	18
2. ČASŤ	Fungujúce partnerstvo aktérov na vidieku	21
2.1	Partnerstvo z rôznych uhlov pohľadu	21
	Miestna akčná skupina (MAS) = verejno – súkromné partnerstvo	
2.2		24
2.3	Miestna akčná skupina LEV	27
3. ČASŤ	Strategické dokumenty na dosiahnutie rozvoja vidieka	31
3.1	Plánovacie dokumenty na lokálnej úrovni a ich význam	31
	Odporúčaný postup prípravy PHSR a ISRÚ uplatňujúci princípy zdola nahor	
3.2		33
3.3	Spolupráca a spätná väzba na lokálnej úrovni	41
4. ČASŤ	Prínos a význam projektu „ Cesta k trvalej udržateľnosti rozvoja vidieka vedie cez správne informácie , plánovanie a riadenie“	43
Namiesto záveru		52

Úvod

Napriek tomu, že vidiecke oblasti sú vzhľadom na vidiecky komfort čoraz atraktívnejším miestom pre život, vidiek v súčasnosti v krajinách celého sveta čelí množstvu problémov. Medzi najzávažnejšie z nich patrí nedostatok pracovných príležitostí a z toho prameniaca nezamestnanosť, nízka kúpyschopnosť obyvateľov vidieka, odchod mladých a vzdelaných ľudí smerom do miest, nedobudovaná infraštruktúra, nevysporiadané vlastnícke vzťahy a pod. Preto je dôležité, aby verejná správa prispela k rozvoju vidieka vhodnou pôdohospodárskou politikou a politikou rozvoja vidieka, či zavedením optimálneho systému štátnych intervencií.

Dnešné Slovensko, podobne ako iné nové členské krajiny EÚ, má výrazne zastúpené územia vidieckeho charakteru. Väčšia časť obyvateľov žije už v mestách, ale rozlohou vidiecke územie nad mestským dominuje. Vidiecke osídlenie, ktoré je pre Slovensko typické, je síce orientované na poľnohospodársku výrobu, tá však výrazne zaostáva (MP SR, 2007).

Budúcnosť vidieckeho priestoru bude vo všeobecnosti závisieť od reštrukturalizácie a od možnosti získať/vytvoriť pre obyvateľstvo na vidieku pracovné príležitosti mimo agrárneho sektora. Vzájomné prepojenie medzi mestom a vidiekom predstavuje nový a v budúcnosti bezpodmienečný predpoklad pre rozvoj vidieckeho priestoru (Klaučo, Hrdina, 2006).

Táto publikácia stručne orientuje čitateľa v politike rozvoja vidieka v krajinách EÚ s dôrazom na tendencie smerovania tejto politiky v rokoch 2007 – 2013 spolu s jej implementáciou v podmienkach SR. I preto je pre rozvoj vidieka dôležitý zvolený prístup. Pozornosť venujeme menej zaužívanému endogénnemu prístupu k ekonomickému rozvoju vidieka, ktorý uplatňujeme i v našom území.

Vstupom do EÚ bola oživená téma verejno-súkromných partnerstiev pôsobiacich na princípe zdola nahor uplatňujúc pravidlá adicionality finančných zdrojov. Podstatnú časť publikácie predstavuje detailný pohľad na iniciatívu Leader, ktorá sa v súčasnosti vyprofilovala do podoby špecifického finančného nástroja programu rozvoja vidieka aplikovaného prostredníctvom Osi 4 v krajinách EÚ a rovnako v podmienkach SR. Základným nosným pilierom pre zavedenie prístupu Leader je verejno-súkromné partnerstvo, tzv. miestna akčná skupina.

Preto v publikácii prinášame i pohľad na našu MAS LEV. Zastávame názor, že pri rozvoji vidieka je dôležité opierať sa o strategické dokumenty. Ukazujeme malé know-how pre vhodné zostavenie PHSR či Integrovanej stratégie rozvoja územia uplatňujúc participatívne metódy a princípy prístupu Leader. Ako dôležitú vnímame komunikáciu a spätnú väzbu, pričom práve zrealizovaný projekt Cesta TUR... je malým príkladom budovania skutočného partnerstva a sieťovania subjektov verejného i súkromného sektora.

1. ČASŤ

POLITIKA ROZVOJA VIDIEKA

1.1 Politika rozvoja vidieka v skratke

Vidiek

Vidiecka oblasť je priestorový fenomén, ktorý presahuje hranice regiónov, krajiny, prírodných oblastí, poľnohospodárskych pozemkov, drobného priemyslu, obcí a ďalších väčších mestských i regionálnych centier.“ Skrýva v sebe mnohorakosť krajiny, činností a funkcií. Patria tu prírodné a kultúrne oblasti, parky a príroda, dediny, trhové miesta, ktoré sú zmiešané s pestrými poľnohospodárskymi plochami a lesmi, v rozpätí od intenzívnej monokultúry k tradičným systémom (Tapiador, 2007).

Vidiek je tiež spojený s dodržiavaním tradičného systému hodnôt, ktoré zdôrazňujú zásluhy náboženskej prílnavosti, úcty k starším, ako i význam rodiny, silný zmysel pre komunitu a podozrenia na zmeny v sociálno-politickom statu quo (Hoggart a Buller , 1987).

Vidiecke regióny zdieľajú jednu dôležitú vlastnosť, ktorou sa odlišujú od metropolitných oblastí a tou je ich nižšia hustota obyvateľstva a nízky počet obyvateľstva (Porter , 2004).

Charakteristika vidieckosti

- *podstatné je poľnohospodárstvo a lesníctvo,*
- *vo väčšej, či menšej miere je dôležitý i priemysel,*
- *krajina je stále predovšetkým otvorená,*
- *môže ísť o krajinu farmárov a lesných hospodárov hospodáriacich na území s veľkou plochou lesa,*
- *môže ísť o ďalšie územia zarastené vegetáciou s roztrúsenými osadami,*
- *región môže mať charakteristiky rurálnej (vidieckej) i urbánnej (mestskej) oblasti, kde vidiecke charakteristiky prevažujú.* (Richardson, 2000)

2. ČASŤ

FUNGUJÚCE PARTNERSTVO AKTÉROV NA VIDIEKU

2.1 Partnerstvo z rôznych uhlov pohľadu

Dvaja sú vždy viac ako jeden. To iste všetci uznáme. V danom prípade platí, že $1 + 1 = 11$ alebo $2 + 2 = 5$. Tento na prvý pohľad matematický nezmysel sa v ekonomickom prostredí nazýva tzv. *synergický efekt*. Veľmi jednoducho povedané spojenie a sieťovanie prináša silu, ktorú by sme individuálne nedosiahli. Partnerstvo je rovnako o tejto synergii.

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že každé partnerstvo, ktoré je zamerané na rozvoj sa orientuje na:

- **plánovanie – programovanie**
- **získanie finančných zdrojov**
- **výkonné kompetencie - profesionálny manažment**

Partnerstvo

Je také dobrovoľné zoskupenie subjektov a jednotlivcov, ktoré zdieľa zdroje, odhodlanie a motiváciu spoločne dosiahnuť zmenu sociálnych, ekonomických alebo environmentálnych podmienok určitého presne vymedzeného geografického územia.

Princíp partnerstva

Je založený na vzájomnej spolupráci pri riešení regionálnych problémov, a to na všetkých úrovniach, t.j. miestnej, regionálnej, národnej i nadnárodnej, pri príprave rozvojových programov, pri ich samotnej realizácii a tiež pri monitoringu.

3. ČASŤ

STRATEGICKÉ DOKUMENTY NA DOSIAHNUTIE ROZVOJA VIDIEKA

3.1 Plánovacie dokumenty na lokálnej úrovni a ich význam

Ako sme už uviedli, v súvislosti s novou politikou rozvoja vidieka je najdôležitejším dokumentom **Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR)**.

Systematický spôsob ako organizovať zmeny a vytvárať v celej spoločnosti široký konsenzus a spoločnú víziu pre rozvoj regiónu predstavuje strategické plánovanie. Ide o tvorivý proces, ktorý určí problémové oblasti a nájde zhodu ohľadom stanovených cieľov a opatrení. Ak budú naplnené, pomôžu riešiť situáciu v problémových oblastiach.

Stanovenie jasných, konkrétnych cieľov a priorít rozvoja obce a zdefinovanie ciest ako ich dosiahnuť, zásadne napomáha riadenému a trvalo udržateľnému rozvoju obce. PHSR ako strednodobý záväzný program schválený zastupiteľstvom je nástrojom na zachovanie jednotnej línie rozvoja obce aj pri zmenách vedenia obce a politických zmenách.

Čo je vlastne PHSR obce?

- je základný strednodobý dokument pre rozvoj obce;
- je to „živý dokument“ tzn. Meniteľný;
- je dôležité akceptovať jeho základnú filozofiu, najmä strategickú časť, t.j. stanovené ciele pre dané obdobie;
- spracováva sa na obdobie 5-8 rokov a teda ciele by mali byť nastavené tak, aby boli v tomto období reálne naplniteľné.

Kým pri rozhodovaní sú pre samosprávu dôležité vonkajšie faktory, komplexné potreby obce a názory ľudí, pri tvorbe dokumentu je dôležitá podmienka splnenej legislatívy a následne vytvorený dokument s názvom „PHSR“, v ktorom budú zapracované oblasti, na ktoré je možné získať prostriedky z externých zdrojov, bez ohľadu na to, či to v skutočnosti obec potrebuje, alebo nie. Samozrejme programová a implementačná časť sú potom nastavené abstraktne a v praxi sú nepoužiteľné. Takýto program nikdy nebude v skutočnosti tým, čím by mal byť pre

obec. Vyberieme ho zásuvky iba vtedy, keď sa nám to hodí a nebude dokumentom, o ktorý sa opiera každé rozhodnutie a každý krok vedenia obce.

Spolufinancované ES

Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka:
Európa investujúca do vidieckych oblastí

*Cesta k trvalej udržateľnosti rozvoja vidieka
vedie cez správne informácie, plánovanie
a riadenie*

Aktivita 1:

Informačné školenia pre zástupcov obcí o význame, príprave strategických dokumentov a ich uplatňovaní v praxi

Aktivita 2:

Odborná pomoc a informovanie v oblasti trvalej udržateľnosti, plánovanie a riadenie územia s ohľadom na TUR

Aktivita 3:

Školenia zamerané na poskytnutie informácií, vedomostí, odovzdanie skúseností, o vytváraní a fungovaní partnerstiev za účelom spoločného riešenia problémov vidieckej komunity, ich význame pre vidiecku komunitu

4. ČASŤ

PRÍNOS A VÝZNAM PROJEKTU

„Cesta k trvalej udržateľnosti rozvoja vidieka vedie cez správne informácie, plánovanie a riadenie“

Zámerom projektu boli informačné aktivity zamerané na dosiahnutie hlavného cieľa, ktorým sme sa snažili: *Zintenzívniť a skvalitniť informačné toky zabezpečujúce trvalo udržateľný, sociálno-ekonomický rozvoj regiónu.*

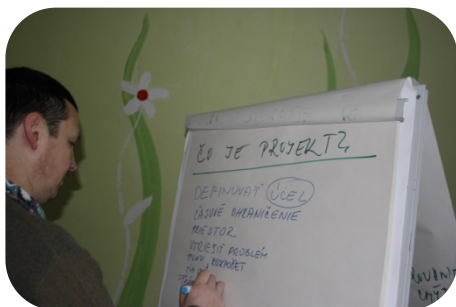
Zavádzanie tém trvalo udržateľného rozvoja do života samospráv a podnikateľských subjektov zabezpečilo zapojenie vidieckej komunity do verejného diania a spoločného riešenia vytypovaných problémov. Prepojením kľúčových subjektov a vhodnou informačnou prípravou cieľovej skupiny sa uplatnilo mnoho inovatívnych spôsobov využívania miestnych zdrojov.

Použité metódy:

- diskusia – *otvorené diskusné fórum*;
- pracovný seminár – *workshop* (fokusová skupina);
- tzv. *skupinová kreatívna technika – brainstorming a brainwriting* (výhodou je generovanie nových pohľadov na daný problém stimulovaním nových myšlienok a vylúčením kritiky);
- *problémová analýza*, v rámci ktorej boli sformulované základné problémové oblasti s bližším opisom problémov;
- *kolaboratívna práca v skupine*, ktorá vzájomnou spoluprácou, využíva rozmanité a pestré poznatky skúseností a vedomostí zúčastnených;

„V celej histórii boli vynikajúcimi lídrami obyčajní ľudia s neobyčajnou víziou – a so schopnosťou túto víziu povedať.“

Peter Urs Bender

vedomostí zúčastnených;

- participatívne metódy;

- SWOT analýzy, audit zdrojov, stanovenia a iné.

Jedným z našich

cieľov bolo poukázať, z nášho pohľadu, na správny spôsob tvorby PHSR a na prínos tohto dokumentu, ktorý zabezpečuje vyváženú prosperitu územia.

Účastníci projektu si to aj prakticky vyskúšali.

Aktivita 1:

Informačné školenia pre zástupcov obcí o význame, príprave strategických dokumentov a ich uplatňovaní v praxi

Teoretické a praktické časti seminárov boli vzájomne prepojené s harmonogramom jednotlivých aktivít, vrátane vytvorenia logických väzieb medzi činnosťami (prezentácia, dialoги, práca v skupinách, štandardizácia, tvorba strategických dokumentov, aplikácia v praxi).

Tézy prvého bloku: nová politika rozvoja vidieka v EÚ a jej uplatňovanie na Slovensku; plánovacie dokumenty a ich význam; hierarchia, prínos a druhy strategických dokumentov; realizácia a uplatňovanie stratégií; príprava a tvorba strategických dokumentov; PHSR na úrovni obce a regiónu (teória a realita pri ich aplikácii v praxi); prepojenosť obecných stratégií a multiplikačný efekt; význam spolupráce a spätnej väzby s miestnymi subjektmi.

Úlohy: Okrem iného sme poukázali aj na príčiny potreby zmien v tomto dokumente a priblížili funkciu monitorovacej skupiny. Vytvorenie PHSR obce prináša množstvo nadväzných aktivít pre obec, v čom sa prejaví aj jeho multiplikačný efekt, na čom sa zhodli aj účastníci školenia.

Konkrétny príklad: Nápad na podporu zlepšenia príťažlivosti územia „brainwriting“

- zriadiť vidiecke múzeum v obci
- vybudovať slovanský skanzen a prírodné táborisko
- vybudovať náučný chodník

Cieľom je, aby skupina aktívne pracovala s teoretickými poznatkami, s obsahom, ktorý získala a tak sa poskytol kritickejší pohľad na problematiku na základe rôznych názorov.

Aktivita 2:

Odborná pomoc a informovanie v oblasti trvalej udržateľnosti, plánovanie a riadenie územia s ohľadom na TUR

Tézy druhého bloku: genéza a základné princípy, kritériá TUR; kontext TUR na národnej a medzinárodnej úrovni; indikátory TUR, ich delenie a význam; riadenie územia s ohľadom na TUR; endogénny a exogénny rozvoj vidieka; komparácia rozvojových prístupov „top-down a bottom-up“; vízia o TUR na vidieku; finančné plánovanie a riadenie ako súčasť TUR; rozpočet samosprávy ako hlavný finančný nástroj lokálneho rozvoja; kde a ako šetriť; synergický efekt; dodatočné finančné zdroje – alternatíva pre rozvojové aktivity obce plánované v PHSR.

Projektovým zámerom druhého bloku bolo predstaviť tento pojem a problematiku, podporou rozvoja vidieckeho cestovného ruchu, pri efektívnom využívaní endogénnych zdrojov územia, za podpory environmentálne vhodných prístupov a aktívnej participácie obyvateľov.

Na základe konkrétneho príkladu – prostredníctvom **integrovanej stratégie rozvoja územia** – sme si opísali prioritné ciele a samotné priority. Následná diskusia o význame potenciálu krajiny pre rozvoj vidieka, pracovných možnostiach, formovanie partnerstiev za účelom sieťovania, vybavenie obcí (zvýšenie kvality života vidieckej krajiny).

Cieľom stretnutí bolo zapracovať prístup a princípy TUR do každodenného života verejnej správy a podnikateľov. Región uplatňuje vo svojom území rozličné stratégie rozvoja vidieka, podľa toho či sa sústreďuje na vonkajšie alebo vnútorné impulzy. Vidiek sa čoraz častejšie stáva miestom voľby pre život, avšak s požiadavkou na primerané infraštruktúrne, kultúrne podmienky a služby.

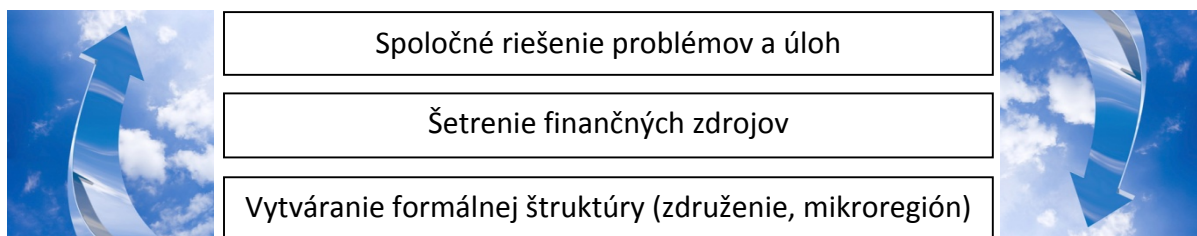
Fotodokumentácia zo školení

Aktivita 3:

Školenia zamerané na poskytnutie informácií, vedomostí, odovzdanie skúseností, o vytváraní a fungovaní partnerstiev za účelom spoločného riešenia problémov vidieckej komunity, ich významu pre vidiecku komunitu.

Tézy tretieho bloku: partnerstvo z rôznych uhlov pohľadu; legislatívny rámec partnerstva na Slovensku; hľadanie možností rozvinutej formy spolupráce; partnerstvom k sieťovaniu, problémy v PHSR.

Vytváranie partnerstiev v Slovenskej republike má viacero významov:

Dôvody vzniku partnerstiev a ich závery: Rozvoj turistických a cykloturistických trás a prístupov samospráv išlo napr. o tieto chodníkov v Levočských vrchoch (vybudovanie oddychových altánkov)

Rozvoj turistických a cykloturistických trás a prístupov samospráv išlo napr. o tieto chodníkov v Levočských vrchoch (vybudovanie oddychových altánkov)

Usporiadúvanie kultúrnych a spoločenských podujatí, organizovanie trhov, besied

Združenie spoločne sa prezentujúce a propagujúce svoje územie návštevníkom a vytvára podmienky pre všestranný regionálny rozvoj

Príklady dobrej praxe - Ukážme čo máme doma

Vybudovanie cyklodráhy v obci Dlhé Stráže. Samospráva takto revitalizuje centrálny priestor s dôrazom na vytvorenie vhodného a bezpečného miesta pre deti, mládež aj aktívnych seniorov.

Zachovanie ľudových tradícií v podobe zriadenia Domu remesiel v obci Nemešany. Zrealizovaný projekt bude kvalitným vstupom na rozvíjanie turizmu a pozitívne v rôznych smeroch ovplyvní aj osobnosť človeka (duševné zdravie, kreativitu, lokálpatriotické cítenie).

Ľudský kapitál ako zdroj zachovania identity územia a jeho deklarácia prostredníctvom prezentácie tradícií skupinou Domaňovčan.

Výstavba nového multifunkčného ihriska v obci Granč – Petrovce 18,00 x 36,00 m (futbal, volejbal, tenis). Ihrisko slúži verejnosti - obyvateľom, hosťom, účastníkom rôznych akcií konajúcich sa v obci, turistom.

Vytvorením vhodných podmienok sa zlepšili možnosti využitia voľného času pre hru na novom detskom ihrisku v Domaňovciach. Za dôležité považuje samospráva vytvorenie priestranstva, kde je možné stretávať sa, porozprávať, odstrániť individualizmus a uzavretosť.

V obci Olšavica zriadené centrum aktívneho relaxu a prameňa informácií. Regeneráciou duševných a fyzických síl, s prístupom občana k moderným komunikačným kanálom sa prepojilo nielen príjemné s užitočným, ale aj rozšírila ponuka športových a voľnočasových aktivít v obci pre všetkých občanov.

Namiesto záveru

V súčasnom období je pojem **trvalo udržateľný rozvoj vidieka** dôležitým prvkom zvyšovania životnej úrovne obyvateľstva nielen v našom regióne. Nie každého láka masová turistika, preto sa dostáva do popredia vidiecky cestovný ruch ako jedna z príležitostí „**ostať na vidieku, je tu krásne**“. Atraktívny potenciál územia vytvára do budúcnosti zaujímavú destináciu turistiky.

Informačné aktivity projektu sa orientovali na odbornú pomoc a informovanie v oblasti trvalej udržateľnosti, poukazujúc na význam strategických dokumentov a ich uplatňovanie v praxi, poskytujú vedomosti a skúsenosti o vytváraní a fungovaní partnerstiev za účelom spoločného riešenia problémov vidieckej komunity, ich význame pre vidiek.

Projekt trval 15 mesiacov a uskutočňoval sa formou informačných školení pre zástupcov samospráv a podnikateľské subjekty pôsobiace v oblastiach, na ktoré sa vzťahuje os 3 (cestovný ruch, poľnohospodárstvo). Na základe výsledkov monitoringu sa informačných seminárov zúčastnilo 292 účastníkov a odprezentovalo sa množstvo tiež formou informačných aktivít. Realizáciou naplánovaných seminárov (teoreticko – praktických) sa prispelo k lepšej informovanosti občanov regiónu, čo ovplyvní v pozitívnom smere socio-ekonomicko-ekologické procesy

v územnom dianí.

Efektívnym využívaním endogénnych zdrojov územia, za podpory environmentálne vhodných spôsobov a aktívneho zapájania sa obyvateľov do verejného diania, veríme, že aspoň čiastočne došlo k naplneniu špecifického cieľa, ktorým je potrebné zabezpečiť rozvoj ľudských zdrojov v území prostredníctvom osvetu, informovanosti a vzdelávania v oblasti vidieckeho cestovného ruchu.

Aktivitu v ľuďoch potrebujeme prebudiť, pretože je skrytá, je potrebné ju vyvolať a povzbudiť, čo na úrovni miestnych samospráv znamená vytvoriť také prostredie, ktoré bude podnetom pre vznik iniciatív a partnerstiev. Je dôležité si uvedomiť, že zodpovednosť za rozvoj obce nenesie len vedenie, ale aj miestny podnikateľský potenciál a samotní obyvatelia. Celý projektový tím verí, že cieľová skupina využije všetky získané poznatky v maximálnej miere a napomôže územiu stať sa atraktívnym dovolenkovým cieľom s dostatočnou prezentáciou a propagáciou.

V prípade záujmu si môžete (do vyčerpania zásob) vyzdvihnúť túto publikáciu (kompletná publikácia 54 strán) v Centre prvého kontaktu Levoča, Námestie Majstra Pavla 28 (2. poschodie).